

FROJDOV ŽIVOT U SENCI SMRTI

(Ljubomir Erić: *Sigmund Freud: Život sa strahom od smrti, 1. (1856–1902)*, Arhipelag / New Moment, Beograd, 2016)

O tvorcu psihoanalize, kao o kulturnoj ličnosti 20. veka i jednom od najvećih kulturnih junaka u istoriji čovečanstva, do sada je napisana čitava biblioteka studija iz pera psihoanalitičara, filozofa, istoričara ideja, sociologa, antropologa, romanopisaca, dramskih pisaca itd. Zato smatram da je potrebna velika hrabrost i samouverenost da bi se neko danas poduhvatio teškog zadatka da postojećem nepreglednom nizu knjiga i studija doda svoju knjigu o Freudu.

Prof. dr Ljubomir Erić imao je kuraži da se okuša u ovom naizgled nemogućem zadatku i da nađe sopstveni ugao u istraživanju Freudove ličnosti. U knjizi, zamišljenoj kao trilogija, on razmatra ličnost, neurozu, privatni život i teorije osnivača psihoanalize kroz prizmu straha od smrti.

Ova knjiga je posvećena analizi Freudovog života i rada od rođenja, ranog detinjstva, preko perioda mladosti, pa sve do perioda pune zrelosti (do njegove 36. godine) i osnivanja Psihološkog društva sredom (1902). U njoj je autor koristio raznovrsnu i obimnu građu: autobiografske Freudove zapise i osvrtne, pisma, zatim studije, članke i knjige u kojima se on sam razotkriva, kao i, naravno, najznačajnije biografije o osnivaču psihoanalize.

Erić u knjizi razmatra Freudovo detinjstvo, period mladalaštva i stručno usavršavanje. On razmatra najznačajnije događaje u Freudovom privatnom životu, ali i rađanje njegovih prekretničkih ideja i teorija. U fokusu su saradnja sa Jozefom Brojerom, otkriće i nastanak psihoanalize (slučaj Ane O., raskid sa Brojerom, upotreba slobodnih asocijacija), odnos sa V. Flisom, Freudova hipohondrija i, naročito, početak njegovog bavljenja strahom od smrti.

Erićeva originalnost ogleda se u pristupu Freudu koji preispituje etiologiju i prirodu Freudovog straha od smrti. Problem koji su i drugi uočili ali više usputno, Erić je postavio u samo središte svoje studije ličnosti, života i stvaranja oca psihoanalize. „Osnovni cilj knjige koji smo postavili jeste da još jednom utvrdimo kako je Sigmund Freud na ličnom planu doživljavao strah od smrti i kako su ta doživljavanja uticala na njegov život i rad, kao i teorijska određenja straha uopšte, a posebno straha od smrti“ (11).

Osnovna Erićeva teza jeste da je Freud, iz ličnih razloga, u svojoj psihoanalitičkoj teoriji preneglasio i precenio značaj seksualnosti, a zapostavio je i potcenio značaj straha od smrti za psihički život. A to se, kako su uočili i neki drugi analitičari, može objasniti njegovim sopstvenim nerešenim strahovima. „Verovatno su lična doživljavanja straha od smrti iskričila njegovu percepciju, pa je naglasak stavio na seksualnost, dok je strah od smrti minimizirao izbegavajući i krivudajući u njegovom teorijskom određenju“, piše Erić (169–170). Ponatilis (1983) slično misli, ali ovu tezu zaoštava: „Tematika smrti u istoj meri predstavlja

kao i seksualnost bitnu komponentu Frojdove psihoanalize. Čak mislim da je njen tvorca umnogome stavio seksualnost u prvi plan zato da bi prikrio tematiku smrti.“ Frojd je grešio u dijagnozi i lečenju, jer je usled potiskivanja straha od smrti prevideo njegovu ulogu u nastanku neuroze i preneglasio seksualni činilac, smatra i Jalom (115–116).

Iskonski strah od smrti kod Frojda se rano javio i njime je bio opsednut gotovo celog svog života. Kako kaže E. Džouns, „koliko god posegli daleko u prošlost Frojda, otkrivamo da je uvek bio zaokupljen mislima o smrti i strahom od smrti...“ Frojd je u više navrata, predviđao da će umreti sa četrdeset godina, zatim između 40. i 50, pa u 51, u 61. godini, i tako je stalno odlagao godinu umiranja (134).

Frojd je sam priznao da je od svoje četrdesete godine pa do kraja života patio od intenzivnog, morbidnog straha od smrti. Nije bilo dana, ma kako lepog i srećnog, a da ga senka smrti nije zaklonila. Frojd se od prekomernog i hroničnog straha od smrti branio prinudnim i preteranim radom, koji je trajao po ceo dan, od ujutru do kasno u noć. Njegov radoholizam Erić sagledava kao prinudno „utapanje u rad“, a što mu donosi zaborav i potiskuje strah od smrti koji ga opsega.

Poznato je da je Frojd, posebno između 31. i 43. godine, pokazivao fobični strah od putovanja vozom („putna groznica“). Pred svako putovanje vozom ispoljavao je nervozu, uznemirenost, anksioznost i razdražljivost, a na stanicu je dolazio čitav čas pre polaska! Erić, kao i neki drugi analitičari, taj strah povezuje sa strahom od odvajanja i strahom od smrti.

Frojd je imao ambivalentan odnos sa ocem. Za njega u detinjstvu taj pitomi, blagi, dobri, suviše „običan“ otac nije bio autoritet, naročito kada mu je ispričao kako je pomirljivo reagovao na ponižavajuće nasilje antisemita kojem je bio izložen. Otac se, po mišljenju svog mladog sina, pokazao kao kukavica i slabić. Razočarani mladić postideo se svog oca, jer se ovaj pokazao nedostojnim njegovih ideala i snova. „Ovo me je pogodilo kao kuka- vičko držanje velikog, snažnog čoveka koji mi je bio otac“ (Frojd, 1900).

Jedan od prekretnih događaja u životu Frojda bila je smrt njegovog oca i početak dubinske samoanalize, analize strukture i smisla snova, koja je bila snažan zamajac u daljem istraživanju nesvesnog i izgradnji dubinske psihologije. Kada mu je u oktobru 1896. umro otac tada je njegova psihička kriza dobila još veće razmere, postao je depresivan, bezvoljan i ozbiljno emocionalno uzdrman. Prema Frojdovom mišljenju očeva smrt je najteži gubitak koji može da zadesi čoveka, piše Džouns. „Sada se osećam potpuno iskorenjeno“ (Frojdovo pismo Flisu, 2. nov. 1896). O dalekosežnom značaju ovog događaja Frojd je kasnije zapisao: „Kad mi je umro otac, odjednom sam shvatio da je sad red na mene. Nikada nisam razmišljao o smrti pre nego što je otac umro, a sada stalno mislim na nju“ (157). Očeva smrt ga je naterala da otpočne sistematsko proučavanje svoje psihe, jedinstven, riskantan psihološki poduhvat, u kojem se u istoj ličnosti nalazio i pacijent i analitičar. Frojd je otada počeo intenzivno da se bavi svojim odnosom sa ocem, odnosom koji je izazvao u njemu veliki duševni potres, neurotičnu reakciju, depresiju, nesposobnost koncentracije, konfuzno stanje, anksioznost i strah od smrti.

Iz ove psihičke krize Frojd je našao put izlaska u samoanalizi i samolečenju, odnosno u primeni psihoanalitičke psihoterapije na sebe samoga. Samoanaliza je Frojdu pomogla jer je razotkrila njegov lični edipovski problem osvetljavajući ambivalentna osećanja koja je gajio prema ocu i produžila period žalosti zbog njegovog gubitka. O tome Frojd kaže:

„Nešto se iz najdubljih dubina moje neuroze suprotstavljalo svakom napretku u razumevanju neuroza i nekako se uplelo u to...” (pismo Flisu, jul 1896). Samoanaliza je, bio je svestan toga Frojd, težak zadatak, ali neizbežan na putu ozdravljenja i vraćanja sposobnosti za rad. „Ova analiza je teža nego bilo koja druga. [...] ...ali ona se mora uraditi” (pismo Flisu, 14. avgust 1896).

Samoanaliza, istina mučna i bolna, donela je Frojdu višestruke plodove, kako na planu ličnog razvoja, tako i na planu profesionalnog napredovanja u izgradnji psihoanalize. Ona je posebno bila uspešna u smanjivanju straha od smrti, jer je Frojd sada postao svestan da su uzroci njegove bolesti psihičke prirode. Samoanaliza je ubrzala i formulisanje njegovih psihoanalitičkih hipoteza i teorija. On piše Flisu o neprijateljskim porivima deteta prema roditelju i zaokuplja ga tabu incesta (31. maj 1897). U to doba Frojd formuliše i svoje prve ideje o Edipovom kompleksu i njegovoj ulozi u psihičkom životu ljudi. „Ja sam u svom sopstvenom slučaju našao da postoje ljubav prema majci i ljubomora prema ocu, ali sada verujem da je to opšti fenomen iz ranog detinjstva” (oktobar 1897). Frojd je tada otkrio da je patogeno jezgro bolesti u potiskivanju, a da je suština psihoanalize i tajna ozdravljenja upravo u otkrivanju bolne istine o sebi samome. Najzad, tada Frojd počinje da oblikuje svoju najznačajniju teoriju o prirodi, poreklu i mehanizmima stvaranja snova.

Psihijatar i psihoanalitičar Ljubomir Erić nam je svojom knjigom podario jednu temeljnu psihoanalitičku patobiografiju Frojda, koja je podjednako psihološki pronicljivo, mudro, ali i lepo, uzbudljivo napisana. Ona će, verujem, biti podjednako zanimljiva i intrigantna kako stručnoj, psihološkoj publici, tako isto i širokoj, laičkoj publici, zainteresovanoj za život, ličnost, neurotične crte i delo utemeljivača psihoanalize.